

Koolis ilmnevad (käitumis-)probleemid ja lapse abistamine nende korral

Probleemide korral tasuks meeles pidada kaht põhimõtet:

- Igasugune püüe last aidata, tema isiksust väärtustada ja enesehinnangut tõsta võib kaasa tuua käitumise paranemise
- Last puudutavates otsustes tuleb esikohale seada lapse huvid

Kasutatud on Tervise Arengu Instituudi ja Haigekassa projekti materjale („Vaimse tervise probleemide märkamine ja ennetamine koolis“)

Raskused iseseisvalt töötada

Probleemiks on siin puudulik eneseregulatsioon. Võimalik põhjus: liiga autoritaarsed täiskasvanud lapse elus, liigne kontroll ja juhendamine. Laps vajab sammhaaval iseseisvumist, enda üle kontrolli saavutamist, isiklike saavutusi, mille üle uhke olla.

Protest ja vastupanu klassis

Probleemiks on siin piirid ja rollid, mis on kodus paigast ära. Laps peab kodus olema kas liiga järeleandlik või on tal peres nn täiskasvanu roll ja palju vastutust – peab nooremaid õdesid-vendi hooldama, vastutama pere heaolu eest jne. Laps vajab kogemust, et temast huvitatud täiskasvanu poolt juhendamine võib olla nauding, ta peab sammhaaval õppima täiskasvanut usaldama ja laskma tal juhtida. Last tuleks kiita iga sammu eest, kui ta õpetajat usub ja usaldab.

Raskused suhetes eakaaslastega

Võimalikke põhjusi on siin palju. Näiteks ei suuda laps leida omavanuseid sõpru ja ta veedab enamuse aega täiskasvanute seltsis. Lapsel võivad olla ülehooldavad, klammerduvad vanemad, kes ei arvesta sellega, et normaalseks sotsiaalseks arenguks on tal vaja omavanuseid sõpru ja nende tunnustust. Laps vajab kogemust, et koos omavanustega tegutsemine võib olla tore. Selle kogemuse annavad algatuseks paaristöö, siis rühmatöö ja teised aktiivõppe meetodid ning ühistegevused.

Vihane ja endassetõmbunud laps

Võimalik probleem võib olla sotsiaalset laadi ja kui on väärkohtlemise märke (verevalumid, põletused, vorbid jne), siis tuleb pöörduda lastekaitseteenistusse. Kui kodus on olnud pidu, organiseerimatu kaos ja märul, siis on see lapse segadusse ja/ või vihaseks ajanud. Laps peab saama maha rahuneda, tehes endale rahustavat tegevust – kõrvaklappidega muusikat kuulata, lugeda, joonistada. Tegevuse eesmärk on pöörduda tagasi tavakäitumise juurde niipea kui võimalik. Tähtis on, et laps õpiks suhtlema ja oma tundeid väljendama – sobivad nii rühma kui individuaalne töö koolipsühholoogi juures.

Ebakohaselt riides ja kriim laps

Võimalikud põhjused on siin sotsiaalset laadi või on vanemate vaimne tervis halb. Laps vajab, et kooli tulles oleks ta ilmale vastavalt riides, puhunud ja söönud, et ta jõuaks lõdvestuda, õppida, mängida ja leida sõpru. Tuleks pöörduda lastekaitse spetsialisti poole, et toetada vanemaid ja selle kaudu ka last. Kiita last ja vanemaid iga kord, kui laps jõuab kooli puhta ja tervena, ilmastikule ning koolipäevale kohaselt riides.

Ülereageeriv ja ülitundlik laps

Probleemiks on ülereageerimine ja ülitundlikkus, mis on paljude konfliktide ja kakluste alus. Põhjuseks võib olla mitut liiki väärkohtlemine, madal enesehinnang pideva kritiseerimise tõttu, hooletusse jätmine (vanematel on kiire), kiusamisohvriks langemine või lihtsalt ülierk närvisüsteem. Ülereageeriv laps vajab turvalisust, vanemate hoolt, tunnustust. Koolis aitavad suhtlemistreening, turvalised koostöömängud, toetava ja turvalise täiskasvanu olemasolu.

Kiuslik ja/või riikas laps

Probleem on siin avalik või varjatud agressioon kaaslaste suhtes. Enamus kiusajatest on ise kiusatud või muul moel väärkoheldud täiskasvanute või teiste laste poolt, see on õpitud käitumine. Paljudel kiusajatel on madal enesehinnang. Ka riikus viitab madalale enesehinnangule ja rahulolematusele eelkõige iseendaga. Kiusaja on sageli täiskasvanutel n-õ jalge alla tallatud ja nad on pidanud sellega kohanema. Oma pingeid maandatakse teisi lapsi kiusates.

Ohjeldamatu laps

Laps vajab oskusi oma tunnete väljendamiseks ja ohjeldamiseks. Tal on vaja õppida ennast valitsema ja selle üle uhkust tundma. Näiteks võiks klassis olla mõtlemise tool, mida ta saab küsida siis, kui tahab oma tunnete üle järele mõelda. Laps istub toolile eesmärgiga ennast maha rahustada. Aeg pannakse käima kella või taimeriga (suur munakell!), laps hingab sügavalt, loeb numbreid jne. Kiita saab ka selle eest, kui ta on nõus probleemist rääkima. Järgmises astmes – laps võib aega lugeda ka vaikselt oma näppudel, ilma taimerita. Ja kolmandas – laps ei kasuta rahunemiseks enam spetsiaalset tooli, vaid rahuneb kus iganes. Kogu aeg saab kiita. Eesmärgiks õppida rahunema igas olukorras ja oma probleemi selgitama. Progressi võib tähistada kiituste, aukirjade, teadetegega koju jne.

Tõrkuv ja käegalöönud laps

Selline olukord viitab sageli ärevil lapsele, kes on hajevil erinevatel põhjustel. Mõnikord häirib laste loomulikku keskendumist perekond: lapsel ei ole oma tuba või privaatset nurgakest, lapse õpinguid katkestavad väiksemad õed-vennad (rebivad ära vihikuid, joonistavad sinna oma pilte jne), ema-isa häirivad õppivat last oma korraldustega, kodus käib palju häälekaid külalisi jne. Nii ei olegi sellise pere laps kogenud pühendunud keskendumise rõõme ning pole tundnud rõõmu iseseisvalt tehtud ülesandest. Laps peab õppima nautima probleemi lahendamist ja rahus keskendumist ilma ärevustundeta. Ta tahab tunda kiitust ja tunnustust selle uue oskuse omandamise eest. Õpetaja võib siin algatuseks ette valmistada tööd, mida laps suudab kindlasti teha ilma täiskasvanu abita, julgustada last ülesannet lõpule viima tema prestiiži kahjustamata. Nii mõistab laps, et seda tehakse tema abistamiseks, mitte häbistamiseks ja ta kogeb süvenemise ja probleemi kallal töötamise mõnu.

Tagasimineku arengus

Probleemiks on siin tagasimineku lapse arengus pärast kodusolemist – võimalikud põhjused on sotsiaalsed laadi, aga on vaja rohkem infot. Tagasimineku viitab tõsisematele probleemidele. Lapse vajadused on ilmselt suures osas rahuldamatud, kuskil on stressiallikad, mis tuleks üles leida. Mõnikord ei vasta perekond laste muutunud vajadustele – pere ei ole erinevatel põhjustel (madal haridustase, lamenenud tahte- ja tundeelu haiguste või alkoholismi tõttu jne) lapsele valmis pakkuma seda, mida ta vajab. Siis tuleks perest leida inimene, kes on valmis last aitama ja koostööd tegema – see võib olla vanem õde-venn või kaugem sugulane.

Palju kaalus kaotanud ja teistmoodi käituma hakanud teismeline

Põhjuseks talumatult madal enesehinnang ja suur sisemine segadus. Tagajärjeks noori inimesi laastavad söömishäired ja ennastvigastav käitumine – lõikumine. Laps otsib oma sisemisele valule kohta ja lokaliseerib selle oma nahal, lõikudes seda žileti, noa, käärde, naelade, klaasikildude jms-ga. Paljud noored ka matkivad seda tegevust, kraapides oma käsivarsi ja reisi nürimate vahenditega, endale tõsisemat viga tegemata. Mõlemal juhul tuleb viivitamatult spetsialisti poole pöörduda. Enda vigastamist ei tohiks segamini ajada rõngastamise ja tätoveerimisega, mis käivad koos moevoolude ning elustiiliga ja ei ole tavaliselt psüühikahäiretega seotud.